

Kwaliteit representativiteits- gegevens bij AVV-verzoeken

Stand van zaken 2008

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

drs. D.R. Kemper

Projectnummer: B3494

Zoetermeer, 17 juni 2009

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Research voor Beleid. Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid kan bepalingen van een CAO algemeen verbindend verklaren wanneer deze gelden voor een 'belangrijke meerderheid' van de werknemers in een sector. Bij hun AVV-verzoek leveren CAO-partijen zelf cijfers aan om deze meerderheid aan te tonen. In 2004 is het ministerie begonnen met een jaarlijks, steekproefsgewijs onderzoek naar de kwaliteit van deze gegevens. De eis daartoe is m.i.v. 1 januari 2003 in het Toetsingskader AVV CAO-bepalingen opgenomen. Het onderzoek heeft tot doel verzoeken opnieuw te beoordelen en het veld bewust te maken van het belang van adequate gegevensverstrekking.

In de vijfde en (althans in deze vorm) laatste meting is voor een steekproef van 27 algemeen verbindend verklaarde CAO's nagegaan in hoeverre de sociale partners adequate informatie leveren over de mate waarin zij de sector vertegenwoordigen. Het voorliggende rapport bevat de resultaten van dit onderzoek. Het eerste hoofdstuk gaat in op de onderzoeksvragen en –methode. Het tweede hoofdstuk bevat een overzicht van de resultaten.

Vanuit het ministerie is het onderzoek begeleid door Dorien Hoefler en Paula van de Langkruis. Het onderzoek is uitgevoerd door een onderzoeksteam bestaande uit Riemer Kemper, Marleen de Kleijn, Annejet Kerkhaert, Suzanne de Visser en ondergetekende.

Mirjam Engelen
Research manager

Inhoudsopgave

1	Het onderzoek	7
1.1	Beleidscontext	7
1.2	Doel en onderzoeksvragen	9
1.3	Methodologie en beoordelingskader	10
2	Beoordelingen	15
2.1	Overzicht van de oordelen	15
2.2	Oordelen op onderdelen	17
2.3	Aanbevelingen	23

1 Het onderzoek

1.1 Beleidscontext

Werkgevers- en werknemersorganisaties hebben de mogelijkheid in collectieve arbeids-overeenkomsten (CAO's) afspraken te maken over een breed scala aan arbeidsvoorwaardelijke onderwerpen. In het geval van een bedrijfstak-CAO kunnen zij de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzoeken om een algemeen verbindendverklaring (AVV). De CAO geldt dan niet alleen voor de aangesloten werkgevers en hun werknemers, maar voor *alle* werkgevers en werknemers, die werkzaam zijn in die sector. Collectieve afspraken bevorderen evenwichtige arbeidsverhoudingen en arbeidsrust. Overheidsregulering kan daarvoor beperkt of achterwege blijven. Algemeen verbindendverklaring heeft als doel de verantwoordelijkheid van de sociale partners te ondersteunen en te beschermen.

Een belangrijke voorwaarde die de Wet AVV stelt is het meerderheidsvereiste. Dit vereiste is in het Toetsingskader AVV CAO-bepalingen nader uitgewerkt: "De CAO-bepalingen waarop het verzoek tot AVV betrekking heeft moeten reeds gelden voor een naar het oordeel van de minister belangrijke meerderheid van de in de bedrijfstak werkzame personen".¹ De mate van representativiteit wordt als volgt berekend:

$$\frac{\text{Het aantal werknemers in dienst van werkgevers gebonden door de CAO, die naar aard van hun functie respectievelijk werkzaamheden binnen de werkingssfeer van de CAO vallen}}{\text{Totaal aantal werknemers, dat binnen de werkingssfeer van de CAO zou vallen, indien deze algemeen verbindend zou worden verklaard}} \times 100\%$$

Een "belangrijke meerderheid" wordt geacht in ieder geval aanwezig te zijn bij een aandeel van 60% of meer. Indien dit percentage tussen de 55% en 60% ligt, wordt nader gekeken naar de verdeling van de werknemers en de positie van de CAO in de bedrijfstak. Beneden de 55% vindt AVV niet plaats, tenzij er naar het oordeel van de minister sprake is van 'bijzondere omstandigheden'. De betrokken sociale partners leveren bij een verzoek om AVV zelf cijfers aan om de verlangde meerderheid aan te tonen.

Het algemeen verbindend verklaren van CAO's is sinds de invoering in 1937 een belangrijk onderdeel van de Nederlandse arbeidsverhoudingen. Het instrument heeft ingrijpende financiële en sociale implicaties voor de werkgevers en werknemers, die onder de werkingssfeer vallen. Werkgevers die niet zijn georganiseerd of bij andere organisaties zijn aangesloten, dienen zich na AVV eveneens te houden aan arbeidsvoorwaardelijke afspraken, waarop zij zelf geen invloed hebben kunnen uitoefenen.

Gezien de verstrekkende consequenties van algemeen verbindendverklaringen, heeft het representativiteitsvereiste in de afgelopen jaren enige malen tot discussie geleid. In 1999 is een explorerende studie uitgevoerd naar de criteria en gegevens op basis waarvan de

¹ Art. 2, lid 1, Wet AVV.

toetsing van de representativiteitseis in de horeca plaatsvindt.¹ Op basis van het onderzoek werd aanbevolen het Toetsingskader aan te scherpen in termen van toegestane gegevensbronnen en te hanteren berekeningswijzen.

In 2000 heeft het ministerie een onderzoek laten uitvoeren naar de databronnen die gebruikt kunnen worden bij AVV-verzoeken.² Het rapport mondde uit in de aanbeveling om uitgewerkte eisen in het Toetsingskader op te nemen omtrent de verantwoording van de methode van gegevensverzameling door sociale partners. Medio 2002 is het Toetsingskader gewijzigd.³ In het Besluit aanmelding CAO's en het aanvragen van AVV (Art. 2:2 lid d) staat sindsdien dat een AVV-verzoek vergezeld moet worden van:

Een toelichting op de wijze van de verzameling van de representativiteitsgegevens, die in ieder geval het volgende bevat:

1. een opgave van de gebruikte bronnen voor de aantallen werkgevers en werknemers
2. een opgave van de gehanteerde onderzoeksmethode
3. een opgave van de wijze van meting
4. een opgave van de peildatum of de periode waarop de cijfers betrekking hebben
5. een toelichting waaruit blijkt dat de grenzen van het domein waarover de gegevens zijn verzameld gerelateerd zijn aan de werkingssfeer van de CAO. Daarbij dient ook duidelijk te zijn dat in de werkingssfeer van de CAO uitgesloten categorieën werknemers in de tellingen buiten beschouwing zijn gelaten.

In het Toetsingskader staat verder dat het ministerie "periodiek steekproefsgewijs" de kwaliteit van de cijfers controleert. De eerste vier onderzoeken in dat kader hadden betrekking op de stand van zaken in 2004⁴, 2005⁵ en 2006⁶ en 2007⁷ en werden elk een jaar later openbaar. De meting van 2006 (stand van zaken 2005) leidde tot de aanbeveling het bewaren van gegevens verplicht te stellen en een praktische handleiding op te stellen met aandachtspunten voor het aanleveren van de representativiteitsgegevens. De handleiding is opgesteld en de bewaarplicht van brongegevens is geformaliseerd in het Besluit aanmelding.

Het rapport over de stand van zaken in 2006 heeft geleid tot een verdere specificatie van aandachtspunten, aan de hand van een analyse van terugkerende onvolkomenheden in representativiteitsopgaven. Ter ondersteuning van de kwaliteit van representativiteitsgegevens is per 1 januari 2007 opnieuw het Toetsingskader gewijzigd. In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat bij het AVV-verzoek actuele gegevens moeten worden overlegd.

¹ B. Dekker en R.G. van Zevenbergen (1999), *Onder en boven de streep. Werknemersstatistieken in de horeca*. Research voor Beleid, Leiden.

² E. Bakker en C. van Rij (2000), *Van de teller en de noemer. Onderzoek naar databronnen voor de representativiteitstoets van AVV-verzoeken*. SZW-werkdocument 173.

³ Art. 2:2, Besluit aanmelding van collectieve arbeidsovereenkomsten en het aanvragen van algemeen verbindend verklaring.

⁴ J. van der Veen en M.W.H. Engelen (2005), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken*. Research voor Beleid, Leiden.

⁵ D.R. Kemper en M.W.H. Engelen (2006), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken. Stand van zaken 2005*. Research voor Beleid, Leiden.

⁶ D.R. Kemper en M.W.H. Engelen (2007), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken, Stand van zaken 2006*. Research voor Beleid, Leiden.

⁷ D.R. Kemper, M.M. de Kleijn en M.W.H. Engelen (2008), *Kwaliteit representativiteitsgegevens bij AVV-verzoeken, Stand van zaken 2007*. Research voor Beleid, Zoetermeer.

Dit betekent dat de representativiteitsgegevens in beginsel niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO.

Verplichte archivering van brongegevens komt met name de reproduceerbaarheid van de opgaven ten goede. Door de bewaarplicht kan zorgvuldiger worden getoetst of de CAO-partners, die een aanvraag van AVV indienen, inderdaad voldoen aan het meerderheidsvereiste.

Om te kunnen toetsen of representativiteitsopgaven correct en zorgvuldig zijn opgesteld, is in de aanloop naar de eerste meting een beoordelingsschema ontwikkeld. Hieruit zijn de toetsingscriteria voortgekomen die gebruikt zijn bij de beoordeling. Dit rapport geeft de resultaten van de vijfde meting weer.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek

Het onderzoek biedt van 27 door het ministerie geselecteerde AVV-verzoeken inzicht in de vraag of de sociale partners adequate cijfers aanleveren over de mate waarin zij de sector vertegenwoordigen. Het onderzoek draagt bij aan de volgende doelen van SZW:

- Het leveren van informatie voor een eventuele (her)beoordeling van AVV-verzoeken.
- Het bewust maken van CAO-partijen van het belang van een zorgvuldige aanlevering van gegevens.

Naast individuele beoordeling van de 27 AVV-verzoeken kan het instrument ook worden aangewend om algemene tendensen te benoemen. Daarmee krijgt het de functie van een monitor. Nu met deze vijfde meting vrijwel alle sectoren in één van de onderzoeken zijn beoordeeld, kunnen betere uitspraken en aanbevelingen worden gedaan, die het niveau van afzonderlijke verzoeken overstijgen. Met de in 2004 ontwikkelde beoordelingsmethode is het in daarnaast mogelijk de ontwikkeling van de kwaliteit van representativiteitsgegevens in de tijd te schetsen.

Onderzoeksvragen

Dit onderzoek moet vaststellen of de aangeleverde gegevens afkomstig zijn uit betrouwbare bronnen, en of ze op een adequate en betrouwbare manier zijn gegenereerd. Op basis van de doelstellingen zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Voldoen de representativiteitsgegevens van de 27 afzonderlijke AVV-verzoeken aan de eisen van:
 - Reproduceerbaarheid
 - Validiteit
 - Interne consistentie
 - Onderzoekstechnische kwaliteit
 - Actualiteit?
2. Welke algemene conclusies en aanbevelingen zijn af te leiden uit de beoordeling van de afzonderlijke AVV-verzoeken?

1.3 Methodologie en beoordelingskader

Selectie cases

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft 27 te beoordelen AVV-verzoeken geselecteerd. De opgaven zijn om verschillende redenen geselecteerd. In de eerste plaats zijn de sectoren geselecteerd, die nog niet in een eerdere meting zijn betrokken. Daarnaast is een aantal eerder behandelde sectoren geselecteerd die recentelijk een verzoek om AVV hebben ingediend, waaronder ook een aantal als onvoldoende beoordeelde verzoeken uit 2004.

Omdat na deze vijfde meting de meeste sectoren één (en soms twee) keer 'aan de beurt' zijn geweest, ontstaat – wanneer we de conclusies uit de verschillende onderzoeken op een rij zetten – een steeds vollediger beeld van de kwaliteit van representativiteitsopgaven. Dit is echter niet de stand van zaken op één moment in de tijd: een deel van de sectoren heeft inmiddels een nieuw verzoek ingediend.

De huidige steekproef van sectoren is daardoor *niet representatief* voor alle CAO's in Nederland. Dit hangt samen met het doel van het onderzoek. Het onderzoek beoogt nadrukkelijk *niet* een representatief algemeen beeld te geven van de nauwkeurigheid van representativiteitsgegevens. De doelstelling is de beoordeling van de 27 specifieke verzoeken en bewustmaking van het belang van juiste gegevensaanlevering in het veld.

De betrokken partijen zijn in eerste instantie schriftelijk benaderd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De partijen hebben de gegevens aan het ministerie gestuurd, waarna ze zijn doorgezonden naar Research voor Beleid. Alle partijen hebben hun medewerking verleend aan het onderzoek. Research voor Beleid heeft vervolgens de beoordeling van de representativiteitscijfers uitgevoerd.

Beoordelingskader

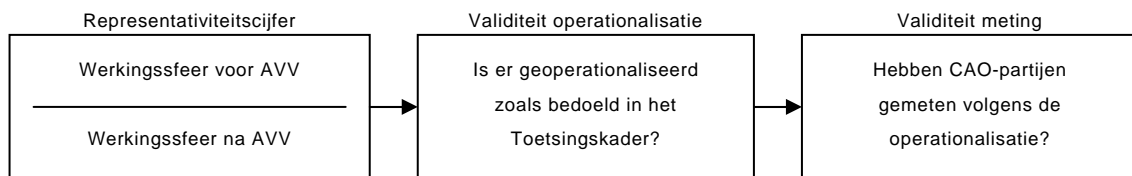
In 2004 is een set criteria ontwikkeld, aan de hand waarvan de gegevens kunnen worden beoordeeld. Het schema is gebaseerd op algemene eisen, die aan de kwaliteit van onderzoek en gegevensverzameling worden gesteld. Het instrument heeft zowel betrekking op de kwaliteit van de gebruikte bronnen als op de kwaliteit van de berekeningen die zijn toegepast. In de aanloop naar de daadwerkelijke toetsing zijn destijds uitvoerige gesprekken gevoerd met de opdrachtgever en sociale partners om het beoordelingskader verder te verfijnen en aan te passen aan de situatie in het veld. De gesprekken hebben geleid tot gedetailleerde kennis over de wijze waarop representativiteitsgegevens tot stand komen en praktische moeilijkheden waar men tegenaan loopt. De inzichten zijn verwerkt in de definitieve checklist. Deze lijst bevat de uiteindelijke criteria die zijn gebruikt om de cijfers te beoordelen. Het ontwikkelde instrument is uitstekend geschikt voor het beantwoorden van de beide onderzoeksvragen.

De beoordeling van de AVV-verzoeken heeft plaatsgevonden op basis van vijf criteria:

1. **Reproduceerbaarheid en volledigheid.** Een minimaal vereiste voor de beoordeling van de gegevens is dat ze reproduceerbaar moeten zijn. Het is bijvoorbeeld onmogelijk om de kwaliteit ervan te beoordelen, indien de enquête, die eraan ten grondslag ligt, niet meer te achterhalen is. Als criterium geldt dat al die gegevens en berekeningswijzen beschikbaar moeten zijn, waarmee het representativiteitscijfer, zoals de CAO-

partijen die hebben berekend, door een derde (i.c. het onderzoeksteam) zelfstandig kan worden gereproduceerd.

2. **Validiteit.** Het begrip validiteit heeft betrekking op de vraag of daadwerkelijk datgene wordt gemeten wat beoogd was. Zijn de juiste begrippen gemeten? Daarbij zijn twee aspecten van belang. De eerste is de operationalisering: hebben CAO-partijen (de termen boven en onder de streep van) het representativiteitscijfer voor hun sector of branche gedefinieerd in overeenstemming met hetgeen bedoeld is in het Toetsingskader? Het tweede aspect is de meting als zodanig: is er vervolgens ook conform de operationele definities gemeten?

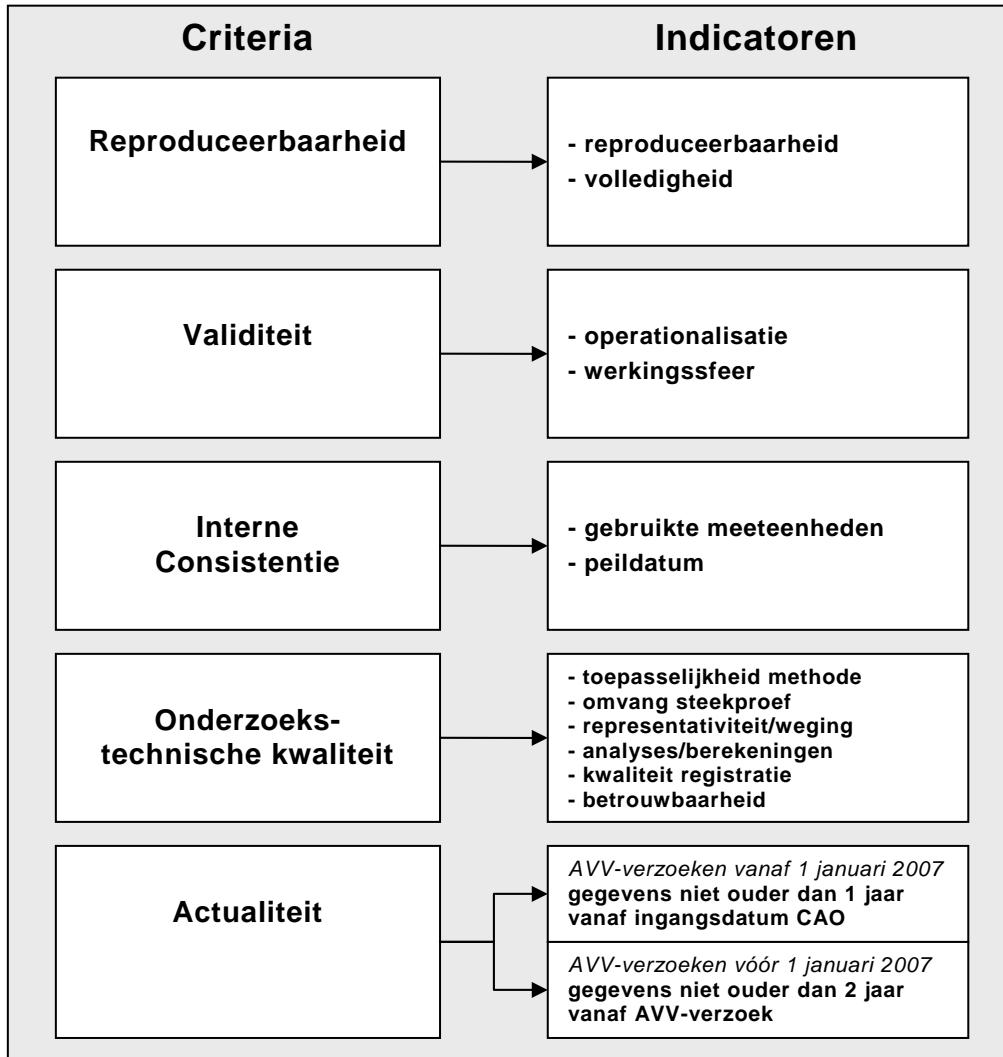

Een voorbeeld ter illustratie. Sommige CAO's gelden bijvoorbeeld alleen voor het deel van het personeel dat werkzaam is in de productie en niet voor ondersteunend personeel. Indien de laatste categorie werknemers toch is meegenomen in de berekening van het representativiteitscijfer, klopt de validiteit van de operationalisatie niet. Indien hiervoor wordt gecorrigeerd door een schatting te maken van het aandeel productiemedewerkers in het personeelsbestand, staat de validiteit van de meting ter discussie.

3. **Interne consistentie.** Hier gaat het erom dat de eenheid die wordt gebruikt om de 'teller' weer te geven overeenstemt met de eenheid om de 'noemer' in uit te drukken. Het betreft de volgende zaken:
 - gebruikte meeteenheden (stand- of stroomcijfers, definities).
 - peildatum van de gegevens.
4. **Onderzoekstechnische kwaliteit.** Een beoordeling van de kwaliteit van de gebruikte onderzoeksmethoden is de volgende stap. Hierbij is het van belang of deze voldoen aan de minimale zorgvuldigheidseisen wat betreft:
 - de toepasselijkheid van de methode.
 - omvang van de steekproef (nauwkeurigheid).
 - representativiteit en/of weging (validiteit).
 - analyses en/of berekeningen.
 - zorgvuldigheid van registratie (in het geval van een bronbestand).
 - betrouwbaarheid.
5. **Actualiteit.** In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat CAO-partijen per 1 januari 2007 actuele gegevens moeten overleggen bij een AVV-verzoek. Dit betekent dat de representativiteitsgegevens *in beginsel* niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO. Dit geldt voor alle onderzochte opgaven in dit onderzoek. In eerdere onderzoeken is voor oudere verzoeken een ruimere marge aangehouden: Gegevens werden beschouwd als actueel indien ze betrekking hebben op de situatie van maximaal twee jaar voor het AVV-verzoek. Wel is in die gevallen een opmerking gemaakt indien (nog) niet aan het nieuwe Toetsingskader is voldaan.

Hieronder worden de criteria en de bijbehorende indicatoren nog eens schematisch weergegeven.

Figuur 1.1 Beoordelingsschema

Aan de hand van de hierboven beschreven criteria zijn de aangeleverde representativiteitsgegevens van de AVV-verzoeken gecontroleerd en beoordeeld.

Beoordelingsproces

Bij lang niet alle representativiteitsopgaven is meteen goed reproduceerbaar hoe het representativiteitscijfer tot stand is gekomen. Indien een enquête onder bedrijven is gehouden om het aantal werknemers te achterhalen, is niet altijd informatie meegeleverd over het aantal bedrijven dat is benaderd en het aantal bedrijven dat aan de enquête heeft meegewerkt. Meer in het algemeen is uit de representativiteitsopgave niet altijd goed op te maken of de oorspronkelijke gegevens nog beschikbaar zijn, hoe een bepaalde berekening is uitgevoerd of waarom voor een bepaalde methode of berekening is gekozen. Dergelijke informatie is voor een juiste beoordeling van de gegevens noodzakelijk. Indien onvoldoende gegevens waren

opgestuurd, of onvoldoende duidelijk onderbouwde gegevens, heeft Research voor Beleid de betreffende CAO-partijen een brief gestuurd met aanvullende vragen.

Bij 17 van de 27 AVV-verzoeken zijn schriftelijk aanvullende vragen gesteld. In acht gevallen was het antwoord weliswaar op tijd, maar de beantwoording van vragen dusdanig dat opnieuw een brief of e-mail met vragen is gestuurd. Anders dan in de eerste drie edities van dit onderzoek waren schriftelijke of telefonische rappels nauwelijks nodig. In vrijwel alle verzoeken, waarbij aanvullende vragen zijn gesteld, is binnen de gestelde termijn gereageerd. De aanvullende vragen waren nodig omdat al deze opgaven op basis van de aangeleverde gegevens niet (volledig) reproduceerbaar waren. De overige tien opgaven bevatten een volledige omschrijving van de gegevens en de werkwijze.

Alle 17 sectoren die zijn benaderd met schriftelijke aanvullende vragen hebben deze uiteindelijk aangegrepen om alsnog de benodigde informatie te verstrekken. Alle vragen zijn daarom uiteindelijk beantwoord. Dit was ook in de vorige drie onderzoeken het geval. Het aantal verstuurd rappels is in deze jaren telkens iets afgenomen. Vooral in 2006 moest vaak worden gerappelleerd. In 2005 daarentegen hebben drie sectoren ook na herhaald aandringen afgezien van het beantwoorden van de vragen. Samenvattend kan gesteld worden dat sectoren steeds beter lijken mee te werken aan het onderzoek.

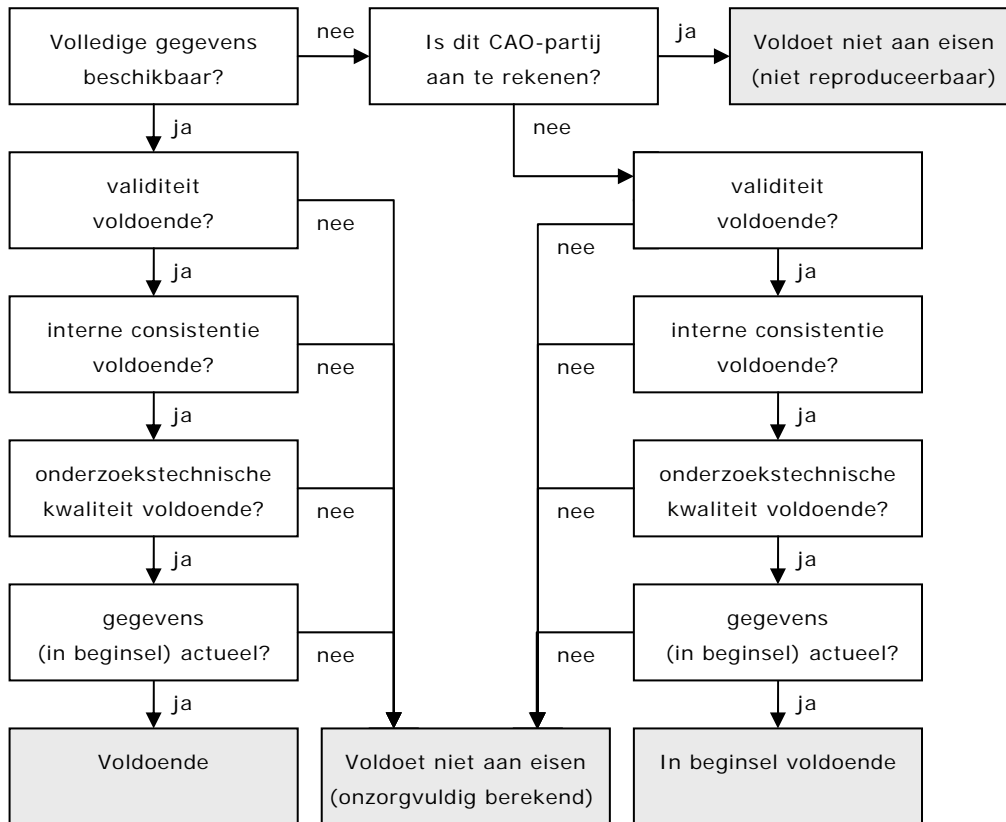
Na beantwoording van aanvullende vragen is per AVV-verzoek een factsheet opgesteld. Een factsheet begint met een beschrijving van de gegevens: welke methode is gebruikt, van welke datum zijn de gegevens, welke definities zijn gehanteerd etc. De beschrijving leidt tot een reconstructie van de wijze waarop deze partijen het representativiteitscijfer hebben berekend.

Behalve een beschrijving van de gegevens bevat de factsheet een waardeoordeel op elk van de vijf verschillende aspecten (reproduceerbaarheid, validiteit, actualiteit, consistentie en technische kwaliteit). Er zijn per aspect drie mogelijke oordelen: voldoende, onvoldoende en niet te bepalen.

De beoordeling op deze aspecten is gebruikt om per AVV-verzoek een gemotiveerde eindbeoordeling op te stellen. Uitgangspunt is, dat in beginsel alle aspecten afzonderlijk in acht moeten zijn genomen om tot een juiste berekening van het representativiteitscijfer te komen. In de praktijk is het mogelijk dat een onzorgvuldigheid ten aanzien van een deelaspect slechts een kleine vertekening van het representativiteitscijfer tot gevolg heeft. Vanwege de geringe consequenties van de onvolkomenheid is in dat geval soms afgezien van een onvoldoende beoordeling van de opgave als geheel. Wel is een opmerking gemaakt en een aanbeveling voor de toekomst.

Onderstaande figuur maakt duidelijk hoe de eindbeoordeling in zijn werk gaat. De eindbeoordeling kan vier vormen aannemen: voldoende, in beginsel voldoende, voldoet niet aan de eis van reproduceerbaarheid of voldoet niet aan de eis van zorgvuldige berekening. Waar nodig zijn aan het einde van elke factsheet aanbevelingen gedaan.

Figuur 1.2 Wijze waarop eindbeoordeling tot stand komt

Hierbij is het van belang te vermelden dat uitsluitend wordt beoordeeld of een bepaalde methode, bron of procedure de minimale toets der zorgvuldigheid kan doorstaan. Met andere woorden, het gaat er niet om of de best mogelijke methode is gebruikt, maar alleen of het resultaat acceptabel is. Een uitkomst is acceptabel als er geen reden is om aan te nemen dat er sprake is van systematische eenzijdige vertekening.

De achtergrond van deze keuze is dat er veel discussie mogelijk is over wat de beste methode is, maar dat we ervan uitgaan dat er brede overeenstemming is over wat minimaal vereist is. Ook moet rekening worden gehouden met de uitvoerbaarheid: bepaalde methodes kunnen op zichzelf beter zijn maar voor betrokken partijen veel extra werk en kosten met zich meebrengen. Een beoordeling uitsluitend op aanvaardbaarheid zal dus meer draagvlak opleveren en wellicht vervelende methodologische discussies voorkomen. Hiermee wordt tevens de zeggingskracht van het onderzoek vergroot. Wanneer een gehanteerde methode op zichzelf acceptabel, maar niet de best denkbare is, leidt dit dus in principe niet tot een negatieve beoordeling. Wel wordt uiteraard een aantekening gemaakt van de betere methode, zodat deze eventueel bij volgende metingen door de sociale partners is toe te passen.

Nadat de factsheet met daarin de gemotiveerde beoordeling is opgesteld, is deze teruggekoppeld aan de sociale partners. Indien de representativiteitsopgave negatief is beoordeeld, zijn de betrokken partijen in de gelegenheid gesteld inhoudelijk op de beoordeling te reageren. De reactie is verwerkt in de factsheets.

2 Beoordelingen

2.1 Overzicht van de oordelen

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft 27 AVV-verzoeken geselecteerd die in het onderzoek zijn opgenomen. Alle betrokken CAO-partijen hebben gehoor gegeven aan de oproep de representativiteitsgegevens beschikbaar te stellen. Research voor Beleid heeft deze gegevens vervolgens getoetst op kwaliteit en zorgvuldigheid. In tien gevallen kon direct aan de hand van de verstrekte gegevens een factsheet worden opgesteld. In de overige gevallen was de aangeleverde informatie niet volledig of niet (volledig) duidelijk. Naar aanleiding van zeventien opgaven zijn aan de sociale partners schriftelijk specifieke aanvullende vragen gesteld. In alle gevallen is uiteindelijk gebruik gemaakt van de mogelijkheid alsnog een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de wijze waarop het representativiteitscijfer tot stand is gekomen.

Na het verzamelen van alle benodigde informatie is de beoordeling gedaan. Het eindoordeel kan vier verschillende vormen aannemen: voldoende, in beginsel voldoende, onvoldoende reproduceerbaar en onvoldoende zorgvuldig berekend. Reproduceerbaarheid is het eerste criterium waaraan de opgaven zijn getoetst. De reproduceerbaarheid was voor het eerst nergens onvoldoende. Dit is een grote verbetering ten opzichte van eerdere metingen, toen de rest van de opgave vaak niet was te beoordelen door het ontbreken van essentiële informatie. Wel waren er veel aanvullende vragen nodig om het beeld te completeren.

Van de 27 verzoeken voldoen er 21 *zonder meer aan de eisen*. Drie verzoeken voldoen *in beginsel aan de eisen*. Daarvan is sprake als de werkwijze correct is en goed omschreven, maar de oorspronkelijke gegevens op het moment van de opgave niet meer beschikbaar zijn. Doorgaans is dit een gevolg van het feit dat lopende bestanden zijn gebruikt.

In de overige drie gevallen is geconcludeerd dat de wijze van totstandkoming van het representativiteitscijfer *niet aan de eisen voldoet*. In alle drie gevallen gaf niet de reproduceerbaarheid, maar een onzorgvuldige berekeningswijze de doorslag in het oordeel. Van onvoldoende reproduceerbaarheid is sprake als dusdanig veel informatie ontbreekt (over methode, beschrijving, bestanden, enquêtes, aanvullende schattingen etc.), dat niet meer is na te gaan hoe het cijfer tot stand is gekomen. Van onzorgvuldige berekening zijn de meeste gegevens wel voorhanden, maar is de manier waarop aan de hand van deze gegevens het representativiteitscijfer is afgeleid, niet zorgvuldig.

Veel opgaven waren in eerste instantie niet voldoende reproduceerbaar. In aanvullende vragen aan CAO-partijen is expliciet gevraagd naar de ontbrekende redeneringen en berekeningen. Door beantwoording van de vragen is voor alle opgaven duidelijk geworden waarop het cijfer is gebaseerd.

Vergelijking met eerder onderzoek

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de oordelen. Ter vergelijking zijn ook de uitkomsten van de vorige edities van het onderzoek in de tabel opgenomen. Daarbij dient op nieuw aangetekend dat de cijfers niet representatief zijn voor alle AVV-verzoeken op enig moment in de tijd.

Tabel 2.1 Overzicht van de oordelen

Oordeel	2004	2005	2006	2007	2008
Voldoet aan de eisen	7	15	17	15	21
Voldoet in beginsel aan de eisen	4	4	2	1	3
Onvoldoende reproduceerbaar	6	9	4	5	0
Onvoldoende zorgvuldige berekeningswijze	3	2	4	7	3
Totaal	20	30	27	28	27
% Voldoende	55%	63%	70%	57%	89%

Het is geen doelstelling van dit onderzoek de resultaten in de bovenstaande tabel te generaliseren naar alle AVV-verzoeken. De reden daarvan is het geringe omvang van de steekproef. Wel is het zo dat inmiddels vrijwel alle sectoren in één van de achtereenvolgende representativiteitsonderzoeken zijn betrokken. Wanneer we uitkomsten van de verschillende onderzoeken naast elkaar zetten, ontstaat daarom een globaal beeld van de kwaliteit van AVV-verzoeken in het algemeen.

Kijkend naar het percentage voldoende beoordelingen in de steekproef zelf zien we een positieve trend, met de 57% uit 2007 als uitzondering. Die stijging loopt synchroon met de toenemende communicatie van SZW over kwaliteit van representativiteitsgegevens. Uitspraken over een tendens in de tijd dienen niettemin met de nodige voorzichtigheid te worden beschouwd, omdat de afzonderlijke steekproeven daarvoor te klein zijn.

In het rijtje percentages voldoende beoordelingen valt daarnaast het grote verschil op tussen de twee laatste metingen. Een gedeeltelijke verklaring daarvoor is de kleine steekproefomvang, met de toevallige verschillen die daarvan het gevolg zijn. Een ander deel van de verklaring komt doordat de laatste twee metingen niet goed vergelijkbaar zijn. De laatst overgebleven sectoren, die nog niet eerder 'aan de beurt' zijn geweest, blijken veelal kleine sectoren te zijn, waarbij het relatief eenvoudig is een volledig overzicht van aantallen werkgevers en werknemers te genereren.

Een aanvullende verklaring voor de sterk uiteenlopende resultaten is, dat in het vorige onderzoek een aantal onvoldoendes (mede) is veroorzaakt door gegevens afkomstig van één en dezelfde partij. Ook in het huidige onderzoek zijn enkele opgaven afkomstig van dezelfde indiener, maar nu juist met een positief resultaat. Dit heeft geleid tot een extremer resultaat dan wanneer volledig van elkaar losstaande sectoren in het onderzoek zouden zijn betrokken.

Maatregelen van SZW

Sinds 2004 heeft SZW al veel gedaan om het belang van zorgvuldige aanlevering van AVV-gegevens over te brengen aan de CAO-partijen. In de eerste plaats is het vergroten van de bewustwording in het veld één van de doelstellingen van het representativiteitsonderzoek.

Om die reden zijn naar aanleiding van de vorige onderzoeken mailings naar indieners van AVV-verzoeken verstuurd met de voornaamste uitkomsten. Ook is in 2006 een praktische handleiding geschreven met aandachtspunten voor het aanleveren van representativiteitsgegevens en een beschrijving van veel voorkomende fouten. De handleiding biedt een aantal bruikbare handvatten bij het opstellen van een representativiteitsopgave. Tot slot wijst SZW in de communicatie aan CAO-partijen, naar aanleiding van concrete verzoeken om AVV, consequent op de bewaarplicht van onderliggende gegevens.

Ook in wettelijk opzicht heeft SZW enkele maatregelen genomen, die een positief effect beogen op de kwaliteit van representativiteitsgegevens. CAO-partijen zijn inmiddels verplicht brongegevens te archiveren, die aan de berekening van het representativiteitscijfer ten grondslag hebben gelegen. Tevens is het Toetsingskader per 1 januari 2007 gewijzigd. Sindsdien geldt dat CAO-partijen in beginsel actuele gegevens moeten overleggen. Dit zijn gegevens die in principe niet ouder zijn dan één jaar, gerekend vanaf de ingangsdatum van de CAO. Het effect van deze maatregelen is vooral te zoeken in de reproduceerbaarheid van opgaven.

In de laatste twee onderzoeken blijken inderdaad meer CAO-partijen actuele en originele bestanden te hebben gebruikt dan in voorgaande jaren, en deze bovendien te kunnen aanleveren. Dit is goed zichtbaar in tabel 2.1. Het positieve resultaat in 2008 is vooral te wijten aan de afwezigheid van 'niet reproduceerbare' opgaven. Daar staat overigens wel een lichte stijging van het aantal 'in beginsel voldoende' gekwalificeerde opgaven tegenover. Een opgave is 'in beginsel voldoende' als de werkwijze helder is omschreven, maar de originele bestanden niet meer beschikbaar zijn. In het huidige onderzoek was dat drie keer het geval.

Met de bewaarplicht van originele bestanden is de verwachting, dat het aantal opgaven dat als 'niet reproduceerbaar' of 'in beginsel voldoende' wordt beoordeeld, in de loop van de tijd afneemt. Tegelijk dringt de vraag zich op in hoeverre het (ondanks de verplichting) niet beschikbaar hebben van gebruikte bestanden nog als 'in beginsel voldoende' is te kwalificeren. In dit onderzoek is ervoor gekozen hier coulant mee om te gaan indien er geen reden is te denken aan een eenzijdige systematische vertekening.

2.2 Oordelen op onderdelen

De representativiteitsopgaven zijn beoordeeld op reproduceerbaarheid, validiteit, interne consistentie, de toepasselijkheid van de methode en de actualiteit van de brongegevens. Deze paragraaf gaat in op de specifieke onderdelen van het beoordelingsmodel. Per onderdeel komt aan de orde welke overeenkomsten er zijn tussen de AVV-verzoeken en welke zaken opvallen.

Reproduceerbaarheid

In de meeste gevallen hebben sociale partners bij het indienen van een verzoek om AVV geen accountantsverklaring bijgevoegd. Dit is ook niet verplicht, tenzij de representativiteit onder de 60% ligt of partijen in de sector bedenkingen hebben geuit. Om de juistheid van de aangeleverde gegevens te waarborgen controleert het ministerie of is voldaan aan de vormvereisten. Dit leidt tot vragen indien niet aan de vereisten is voldaan. Ook wanneer de

representativiteit sterk afwijkt van het recente verleden of van representativiteitsopgaven van andere afzonderlijke CAO's in de bedrijfstak met een min of meer identieke werkings-sfeer stelt het ministerie vragen.

Research voor Beleid gaat uit van de veronderstelling dat de aangeleverde informatie in overeenstemming is met de achterliggende brongegevens, en dat deze brongegevens in zichzelf juist zijn. We gaan er ook vanuit dat de aangesloten werkgevers volgens de ledenlijst ook daadwerkelijk lid zijn en dat het door de werkgever opgegeven aantal werknemers klopt.

Getuige het feit dat naar aanleiding van 17 AVV-verzoeken (soms meer dan eens) aanvullende vragen zijn gesteld, blijkt dat het kunnen reproduceren van het representativiteitscijfer niet altijd vanzelfsprekend is. In alle gevallen heeft de reactie op de vragen de benodigde gegevens opgeleverd. Dit is een trendbreuk met de voorgaande jaren. Ook na beantwoording van vragen was het toen regelmatig niet mogelijk de hoogte van het representativiteitscijfer op een betrouwbare manier vast te stellen.

De afwezigheid van niet reproduceerbare opgaven past in een tendens naar betere reproduceerbaarheid. In 2004 en 2005 werd beide keren 30% van de opgaven als onvoldoende beoordeeld wegens gebrekkige inzichtelijkheid in de werkwijze. In de jaren erop was dit respectievelijk 15% en 18%. Opgaven zonder enige vorm van toelichting kwamen (in tegenstelling tot eerdere onderzoeken) ditmaal niet voor. Eerder is opgemerkt dat de communicatie vanuit SZW en de wettelijke bewaarplicht van onderliggende gegevens hieraan een bijdrage kan hebben geleverd.

Een aantal keren zijn aantallen werknemers geschat op basis van een enquête. Dit is op zichzelf legitiem. Wel is het in dat geval van belang te vermelden hoe deze enquête is uitgevoerd. Het reproduceren van de werkwijze is op grond van de opgaven niet altijd goed mogelijk geweest. De gegevens zelf, in de vorm van een spreadsheet in Excel of SPSS, zijn niet altijd bijgevoegd. Ook is de grootte van de steekproef en de respons niet altijd vermeld. Dit bemoeilijkt de controle van de cijfers en heeft tot veel aanvullende vragen geleid.

In drie opgaven leidde bestudering van de meegeleverde bestanden tot een iets ander representativiteitscijfer dan vermeld in de opgave. Blijkbaar zijn de gegevens sinds het opstellen daarvan iets gewijzigd. De indieners kunnen de oorspronkelijke data niet meer achterhalen. Aan de hand van de meegeleverde gegevens is voldoende aangetoond dat de in de opgave genoemde aantallen reëel zijn. De verschillen zijn bovendien klein. Het niet bewaard blijven van oorspronkelijke gegevens heeft daarom op zichzelf niet geleid tot een negatieve beoordeling: de aanvraag is beoordeeld als *in beginsel voldoende* (zie ook paragraaf 2.1).

Validiteit

De validiteit leverde in verschillende opgaven problemen op, maar leidde nergens tot onvoldoende beoordelingen. De meeste problemen ontstaan doordat de werkings-sfeer van de CAO niet volledig overeen komt met de populatie waarop het gebruikte databestand betrekking heeft. Dit is vooral het geval als bepaalde groepen werknemers (bijvoorbeeld hoger personeel) wel premie afdragen aan een fonds, maar niet onder de CAO vallen. Omgekeerd kan het ook gebeuren dat groepen werknemers (bijvoorbeeld jongeren) geen premie afdragen aan een (pensioen)fonds, terwijl ze wel onder de CAO vallen.

Het is in dergelijke gevallen aan CAO-partijen om aan te tonen dat door het gebruik van deze gegevens geen vertekening ontstaat. Dit kunnen zij doen door aannemelijk te maken dat ofwel de groep erg klein is, ofwel dat leden en niet-leden van de werkgeversvereniging naar verhouding even veel werknemers in de bewuste groep in dienst hebben. Juist deze onderbouwing was in veel opgaven in eerste instantie onvolledig. Hierover zijn in veel gevallen vragen gesteld.

Alle werkgevers in een bepaalde branche dragen premie af aan het sociaal fonds op grond van hun werknemersaantal. Ook voor het 'hogere personeel' betaalt de werkgever, hoewel die groep is uitgezonderd van de werkingssfeer van de CAO. Het fondsbestand is daarom niet zonder meer te gebruiken voor de berekening van de representativiteit. Immers is de impliciete aanname dat het aandeel hogere personeel voor leden en niet-leden van de werkgeversvereniging gelijk is. Om die veronderstelling te toetsen is een enquête gehouden onder leden en niet-leden, waarin is gevraagd naar het aandeel personeelsleden dat niet onder de CAO valt. Op grond van dit aanvullende onderzoek is berekend dat die verhouding voor grotere werkgevers (ten minste 75 werknemers) gelijk is. Van de kleinere werkgevers hebben de leden 20% hoger personeel in dienst en niet-leden 8%. Op grond van deze informatie is becijferd dat de invloed op het representativiteitscijfer beperkt is.

Eén keer kwam het voor dat bedrijven of werknemers die niet onder de werkingssfeer vallen toch zijn meegenomen in de berekening van het representativiteitscijfer. Daarbij ging het om een klein aantal vrijwillige aansluitingen: bedrijven die zich op vrijwillige basis conformeren aan de CAO. Dergelijke bedrijven vallen officieel niet onder de werkingssfeer, en zouden buiten de berekeningen gelaten dienen te worden. Vanwege het geringe aantal is volstaan met een opmerking.

Ook in andere opgaven zijn opmerkingen gemaakt bij de validiteit en zijn aanbevelingen gedaan voor de toekomst. In het bovenstaande voorbeeld was aanvullend onderzoek bijvoorbeeld te voorkomen geweest door werkgevers direct opgave te laten doen van het aandeel hogere personeel. Deze kanttekeningen nemen niet weg dat in alle opgaven de validiteit uiteindelijk voldoende was.

Concluderend kan daarom gesteld worden dat de werkingssfeer van de gegevensverzameling doorgaans overeenkomt met de werkingssfeer van de CAO. In de meeste gevallen zijn bronnen gebruikt die rechtstreeks geënt zijn op verplichtingen die voortkomen uit de CAO. Sociale fondsen zijn daar een voorbeeld van. Overwegend zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Sociaal fonds. Sociale fondsen dragen zorg voor de uitvoering van CAO –regelingen en worden als zodanig vaak gebruikt als bron voor het bepalen van het totaal aantal werknemers onder de werkingssfeer van de CAO.
- Bedrijfstakpensioenfondsen. Doordat veel (maar niet alle!) pensioenregelingen dezelfde werkingssfeer kennen als de CAO, zijn vaak bestanden van bedrijfstakpensioenfondsen gebruikt als bron.
- Extern branche- of sectoronderzoek. Voor sommige branches verschijnen regelmatig publicaties waarin iets wordt vermeld over het aantal werknemers in de branche. Dergelijke publicaties zijn bijvoorbeeld afkomstig van het CBS of van andere onderzoeksinstituten.

Interne consistentie

De interne consistentie heeft in vergelijking met eerdere metingen tot weinig problemen geleid. Waar eerder onderzochte opgaven vaak verschillende bestanden zijn gebruikt voor teller en noemer, is dat in het huidige onderzoek zelden meer het geval. Net als over de validiteit zijn er over dit onderwerp aan diverse partijen de nodige vragen gesteld. Eenmaal heeft dit geleid tot het oordeel onzorgvuldige berekening. In dit specifieke geval waren ook de onderzoekstechnische kwaliteit en de actualiteit van de gegevens onvoldoende.

De representativiteit is in de meeste opgaven berekend aan de hand van twee bestanden:

- een bestand dat voor elk bedrijf in de sector informatie bevat over het aantal werknemers
- het ledenbestand van de betrokken werkgeversvereniging(en), zonder aantallen werknemers.

Door beide bestanden te koppelen is de representativiteit vast te stellen. Deze koppeling bestaat uit het opzoeken van de leden van de werkgeverspartij in het sectorbestand en het optellen van de aantallen werknemers. Dit aantal is vervolgens af te zetten tegen het totale aantal werknemers in de sector. In kleinere sectoren is deze koppeling eenvoudig handmatig tot stand te brengen. In grotere sectoren is die mogelijkheid in de praktijk vaak onuitvoerbaar. Voor het *matchen* van grote gegevensbestanden zijn daarom speciale geautomatiseerde toepassingen ontwikkeld. In verschillende opgaven is op die manier een aantal automatische bestandskoppelingen gemaakt.

Het maken van een koppeling heeft als groot voordeel dat teller en noemer met aantallen werknemers gebaseerd zijn op hetzelfde bestand. De definities, wijze van dataverzameling, werkingssfeer en de datum waarop de gegevens betrekking hebben, zijn daarom voor teller en noemer gelijk. Dit geldt doorgaans ook voor eventuele vertekeningen, waardoor de interne consistentie zelden problematisch is.¹

Het koppelen van gegevensbestanden wordt vergemakkelijkt door de wijze van registratie in de gebruikte bestanden op elkaar af te stemmen. Dit maakt een geautomatiseerde bestandskoppeling mogelijk en maakt het handmatig koppelen van bestanden overbodig. In dit kader wordt vaak gebruik gemaakt van een uniek aansluitnummer voor elke werkgever, dat in beide bestanden wordt opgenomen. Op basis hiervan kan op efficiënte en nauwkeurige wijze een volledige match gemaakt worden.

Wanneer een dergelijke manier van registratie ontbreekt of onvolledig is, verdient het aanbeveling de bestanden te koppelen in meerdere rondes. Hierbij wordt in verschillende achtereenvolgende rondes getracht een match te maken op basis van steeds verschillende bedrijfsgegevens, zoals postcode, adres en bedrijfsnaam. Het aantal matches neemt op deze manier met elke ronde toe, net zolang tot een (vrijwel) volledige match ontstaat.

Indien de gegevens niet zijn terug te voeren op één bestand, ontstaan sneller problemen met de interne consistentie van de berekening. Dit is bijvoorbeeld het geval als sectoronderzoek naar het aantal werknemers niet tegelijk heeft plaatsgevonden met een peiling van de werkgeversvereniging onder haar leden. Als er in de tussentijdse periode sterke ver-

¹ Een probleem kan wel ontstaan bij afgeleide bronnen, zoals bij het gebruik van FTE in plaats van (zoals het Toetsingskader voorschrijft) aantallen werknemers. Als bij leden van de werkgeversvereniging relatief veel fulltimers werken, is de vertekening ongelijk voor teller en noemer en is het representativiteitscijfer te hoog.

schuivingen hebben plaatsgevonden binnen de sector, heeft dat consequenties voor de representativiteit. Een mogelijkheid deze onzekerheid geheel of gedeeltelijk weg te nemen is het uitvoeren van extrapolaties: het doortrekken van een ontwikkeling in de tijd. Het is dan wel zaak expliciet te vermelden waarop deze extrapolatie is gebaseerd.

Extrapoleren is het uitgaande van bekende waarden in een reeks, daarbuiten gelegen waarden berekenen. Het in de context van AVV meest gebruikte voorbeeld is het doortrekken van een lijn in de tijd. Extrapolatie is dus een vorm van voorspelling, met een bijhorende onzekerheidsmarge. Stel dat er een branche op 1 januari 2003 1.200 bedrijven telt, precies een jaar later 1.250 en op 1 januari 2005 1.300. Bij gebrek aan meetgegevens over 1 januari 2006 is de beste schatting in dat geval 1.350. Er zijn diverse wiskundige technieken om zo'n schatting uit te voeren indien de getallenreeks minder mooi is of niet lineair (zoals bij snel groeiende of snel krimpende bedrijfstakken). Computerprogramma's als SPSS kunnen hierbij ondersteunen, bijvoorbeeld door een regressie-analyse uit te voeren. Het programma berekent in dat geval zelf de meest voor de hand liggende verband tussen (in dit geval) tijd en aantal bedrijven.

In het algemeen is de extrapolatie nauwkeuriger:

- naarmate er meer waarnemingen zijn gedaan
- naarmate de bekende waarden zelf nauwkeuriger zijn gemeten (doordat ze betrekking hebben op de hele populatie en niet op een steekproef)
- naarmate er beter een vloeiende lijn door een grafiek met de bekende waarden is te trekken, oftewel naarmate er een duidelijker trend in de cijfers is te ontdekken
- naarmate de te voorspellen waarde dicht bij de bekende waarden ligt (een schatting over 2008 op basis van cijfers uit 1980 t/m 1990 is onnauwkeuriger dan een schatting op basis van de reeks 1995 t/m 2005).
- naarmate er minder (vergaande) aannames zijn gebruikt (indien één meting op 1 juni is uitgevoerd en de overige metingen op 1 januari, zit daarin de aanname dat er geen seizoensinvloeden zijn).

In geen enkele opgave zijn bestanden van de Kamer van Koophandel gebruikt. In eerdere edities van het onderzoek leidde het gebruik daarvan vaak tot problemen met de interne consistentie. De bestanden blijken in het algemeen vaak te leiden tot een onderschatting van het aantal werknemers. Een van de redenen daarvan is dat deze gegevens vaak worden verstrekt op het moment van inschrijving. Lang niet alle bedrijven zijn zorgvuldig in het doorgeven van mutaties. Indien deze bron gebruikt wordt om het aantal werknemers in de sector te bepalen, is het gevolg een overschatting van de representativiteit.

Onderzoekstechnische kwaliteit

Bij de onderzoekstechnische kwaliteit deden zich bij diverse opgaven problemen voor. In veel gevallen zijn opmerkingen gemaakt en tweemaal droegen onjuiste berekeningen bij aan een onvoldoende beoordeling. In één van de onvoldoende opgaven was alleen de onderzoekstechnische kwaliteit niet in orde, bij de andere leidden ook andere aspecten tot problemen.

Onderzoekstechnische kwaliteit is zelden het enige bezwaar in onvoldoende beoordeelde opgaven, blijkt ook uit de eerdere onderzoeken. De voornaamste reden daarvan is dat onvolkomenheden in de berekening doorgaans het (meer of minder) noodzakelijke gevolg zijn van onvolkomenheden in de gebruikte methode, bestanden en/of peildata. Opmerkingen over de methode komen daarom vaak samen voor met onvolkomenheden in de validiteit, interne consistentie en/of actualiteit.

In één van de opgaven is door een gebrekkige registratie niet van alle bedrijven in de sector het aantal werknemers bekend. Voor een correcte uitvoering van de berekening is het in zo'n geval noodzakelijk om op basis van de wel beschikbare gegevens door middel van extrapolatie de ontbrekende werknemersaantallen aan te vullen. In de opgave is er echter voor gekozen de ontbrekende werknemersaantallen in de telling buiten beschouwing te laten. Dit gaat ten koste van de betrouwbaarheid van de berekening. De onderzoekstechnische kwaliteit is hiermee onvoldoende.

Om aantallen werknemers vast te stellen maken CAO-partijen met regelmaat gebruik van enquêtes. Zeker in grote sectoren kan dit een verstandige keuze zijn. Om te kunnen bepalen of de enquête heeft geleid tot een betrouwbare schatting van het aantal werknemers, zijn verschillende zaken van belang. Is de hele populatie is benaderd, of alleen een steekproef van de werkgevers? In dat laatste geval is het van belang te weten of alle werkgevers even veel kans hebben in het onderzoek betrokken te raken.

In de tweede plaats is de non-respons van belang. Het maakt voor de zeggingskracht van het onderzoek nogal wat uit of de meeste werkgevers meewerken aan het onderzoek, of een minderheid. Bij een kleine respons dringt de vraag zich op in hoeverre de benaderde groep nog een afspiegeling is van de populatie. Er zijn dan aanvullende schattingen nodig, die een zekere onbetrouwbaarheid met zich meebrengen.

In de representativiteitsopgave volstaat het dus niet alleen de uitkomsten te vermelden. Ten minste moet het AVV-verzoek informatie bevatten over wijze waarop de gegevens zijn verzameld, de hoogte van de respons en eventuele aanvullende bewerkingen. In de meeste verzoeken is deze informatie niet opgenomen, wat tot veel aanvullende vragen heeft geleid. Dit is overigens geen trendbreuk met voorgaande jaren. Doorgaans verschaft de beantwoording van deze vragen de benodigde duidelijkheid.

Actualiteit

Bepaling van het tijdstip waarop gegevens nog net actueel zijn en wanneer niet, is tot op zekere hoogte een arbitraire aangelegenheid. Als uitgangspunt voor dit onderzoek is de bepaling over actualiteit in het gewijzigde Toetsingskader gebruikt. In het nieuwe Toetsingskader is opgenomen dat bij een AVV-verzoek per 1 januari 2007 actuele gegevens moeten worden overlegd. Dit betekent dat de representativiteitsgegevens in beginsel niet ouder mogen zijn dan één jaar, te rekenen vanaf de ingangsdatum van de CAO. Bij de beoordeling is rekening gehouden met de beschikbaarheid van andere gegevens. De actualiteit leidde in twee opgaven tot onvoldoendes.

In twee opgaven leidde de actualiteit van de representativiteitsgegevens tot problemen. In beide opgaven werd aannemelijk gemaakt dat betrouwbare recentere gegevens niet beschikbaar waren. Met alleen deze constatering kan echter niet worden volstaan. Om de onzekerheid die gepaard gaat met het gebruik van verminderd actuele gegevens te reduceren, is tevens een analyse van de verwachte ontwikkeling van de werknemersaantallen noodzakelijk. In de opgave dient aannemelijk te worden gemaakt dat zich op dit punt in de periode tussen peildatum en ingangsdatum van de CAO geen grote wijzigingen hebben voorgedaan. Indien dit niet gebeurt, gaat dit ten koste van de betrouwbaarheid van de berekening.

Overzicht

De onderstaande tabel bevat een overzicht van de scores op de verschillende onderdelen.

Tabel 2.3 Oordeel op verschillende criteria

Criterium	Aantal voldoet	Aantal voldoet	Niet te bepalen
	aan eisen	niet aan eisen	
Reproduceerbaarheid	27	0	
Validiteit	27	0	0
Interne consistentie	26	1	0
Onderzoekstechnische kwaliteit	25	2	0
Actualiteit	25	2	0

De 27 onderzochte sectoren voldoen allen aan de eis van reproduceerbaarheid. Nergens was de reproduceerbaarheid zodanig, dat de zorgvuldigheid van de opgave niet meer was te beoordelen. Met name in de eerste jaren van de monitor was dat vaak wel het geval, wat erop duidt dat de reproduceerbaarheid van de opgaven in de loop der tijd is verbeterd.

Indien de validiteit, interne consistentie, onderzoekstechnische kwaliteit en of de actualiteit van de gegevens niet voldoet, leidt dat tot het oordeel onzorgvuldige berekening. In totaal drie opgaven zijn als zodanig gekwalificeerd. Tweemaal leidde de actualiteit tot een onvoldoende beoordeling. In deze geval is onvoldoende aangetoond (of op zijn minst aannemelijk gemaakt) dat de situatie sinds de verouderde meting niet is gewijzigd. In één van deze gevallen was als een gevolg daarvan naast de actualiteit ook de onderzoekstechnische kwaliteit en de interne consistentie niet voldoende. In een derde geval was alleen de onderzoekstechnische kwaliteit problematisch. Anders dan in andere jaren zorgde een gebrekkige validiteit nergens voor een onvoldoende beoordeling.

Bij de 24 overige AVV-verzoeken zijn op één of meerdere aspecten opmerkingen gemaakt, en aanbevelingen voor de toekomst gedaan. De geconstateerde onvolkomenheden zijn in deze opgaven echter relatief klein, of hebben een dermate kleine vertekening tot gevolg, dat volstaan is met een opmerking.

2.3 Aanbevelingen

In voorgaande edities van het onderzoek zijn telkens aanbevelingen gedaan om de kwaliteit en zorgvuldigheid van representativiteitsopgaven te verbeteren. Alle aanbevelingen (van het aanscherpen van het Toetsingskader tot het opstellen van een praktische handleiding) zijn inmiddels uitgevoerd. Ook in de communicatie met CAO-partijen heeft SZW er het nodige aan gedaan om het belang van goede representativiteitsgegevens te onderstrepen.

De wijzigingen in het Toetsingskader en het Besluit aanmelding hebben met name beoogd de reproduceerbaarheid van opgaven te bevorderen. In die opzet lijkt SZW te zijn geslaagd. De reproduceerbaarheid van de opgaven is in de loop van de tijd steeds iets verbeterd. Ondanks dat in de meerderheid van de gevallen nog altijd aanvullende vragen nodig waren, lijkt er sprake van een dalende trend in het aantal niet reproduceerbare opgaven. Net als in de vorige edities, en in tegenstelling tot de jaren daarvoor, waren er geen opgaven meer zonder enige vorm van toelichting. Bovendien zijn de vragen vaker, en vaker af-

doende, beantwoord, en hoefden minder rappels te worden verstuurd. Dit alles duidt erop dat de reproduceerbaarheid geleidelijk is verbeterd.

De verbeterde reproduceerbaarheid van de opgaven lijkt ook terug te keren in het percentage voldoende beoordelingen. Met vorig jaar als uitzondering is dat percentage sinds de eerste meting telkens toegenomen (respectievelijk 55%, 63%, 70%, 57% en 89%). Te meer daar vrijwel alle aanvragers van AVV inmiddels in één of meerdere onderzoeken zijn betrokken, lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de inspanningen van SZW effect hebben gehad. Gezien de beperkte steekproefomvang is enige terughoudendheid bij deze conclusies op zijn plaats.

Het hoge percentage voldoende wil niet zeggen dat er op de verzoeken niets was af te dingen. Wel duidt het erop dat, sterker dan voorheen, geconstateerde lacunes met aanvullende vragen door de CAO-partijen zijn ingevuld, en gesignaleerde onvolkomenheden een beperkte invloed hadden op het representativiteitscijfer. De aard van de ontbrekende informatie is sinds eerdere onderzoeken grotendeels ongewijzigd: het meest voorkomend is een in eerste instantie onvolledige omschrijving van de onderzoeksmethodiek en het niet duidelijk of volledig ingaan op de redelijkheid van aannames bij schattingen en extrapolaties.

Doordat dezelfde onvolkomen blijven terugkeren -zij het met ditmaal minder ernstige gevolgen- geldt dat ook voor de aanbevelingen. Ondanks de betere resultaten blijft de aanbeveling overeind, dat blijvende aandacht voor communicatie naar indieners van AVV-verzoeken nodig is. Overigens is ook het steekproefsgewijze onderzoek naar representativiteitsopgaven zelf een vorm van communicatie, die het belang van kwaliteit en zorgvuldigheid helpt onderstrepen.

In de communicatie naar CAO-partijen kan SZW nog meer benadrukken dat het niet alleen van belang is de juiste aantallen werkgevers en werknemers aan te leveren en de originele bronnen, maar ook het onderbouwen van de onderzoeksmethode. Uitgesplitst naar beoordelingscriterium zijn de volgende lacunes te onderscheiden:

- **Reproduceerbaarheid:** De meeste bestanden zijn bewaard en bij de opgave gevoegd. Vaak is echter in de opgave niet goed omschreven *hoe* bestanden zijn gebruikt. Nog altijd wordt in een aantal opgaven volstaan met verwijzing naar een bron, zonder verdere toelichting. Daarbij is niet altijd duidelijk welke cijfers zijn gebruikt, hoe die zijn verzameld en op welke groep werknemers de cijfers betrekking hebben.
- **Validiteit:** In vrijwel alle opgaven is de impliciete aanname dat de gegevens in de gebruikte bron exact overeenkomen met de werkingssfeer van de CAO. Dat hoeft niet zo te zijn. De CBS-indeling komt niet altijd overeen met de definitie in de CAO. Pensioenfondsen kennen soms een leeftijdsgrens terwijl de jongere werknemers wel onder de CAO vallen. Sociale fondsen zijn soms gebaseerd op loonsomgegevens en niet op aantallen werknemers. AVV-verzoeken zouden sterk verbeteren indien partijen expliciet uitsluiten dat dergelijke vertekeningen het geval zijn. Indien die vertekeningen er wel zijn, verdient het aanbeveling te melden hoe hiervoor is te corrigeren en zo nee hoe groot de invloed op het representativiteitscijfer is.

- **Interne consistentie:** Vergelijkbaarheid van bronnen leidt in dit onderzoek weinig problemen. Meestal zijn de gegevens ontleend aan één bestand met daarin alle werkgevers en werknemers in de sector. Dit is de meest directe methode, die het doen van aannamen voorkomt. Impliciete aannamen bij het gebruik van meerdere bestanden zijn dat de werkingssfeer, de definitie van het begrip werknemer en de peildatum van de bestanden overeenkomen. In dergelijke gevallen dient de opgave de redelijkheid van die aannamen te onderbouwen.
- **Onderzoekstechnische kwaliteit:** Ook de kwaliteit van berekeningen, schattingen en extrapolaties is een minder groot probleem dan in andere jaren. De reden daarvan is dat er in de meeste gevallen een centraal bestand beschikbaar is. Zeker in de kleinere, overzichtelijke branches is dit het geval. In eerdere jaren waren bij afwezigheid van zo'n bestand de gehanteerde methoden soms problematisch. In het algemeen neemt de kans op fouten toe naarmate meer bestanden, meer afgeleide bronnen en/of meer extrapolaties zijn gebruikt. Ook het generaliseren van steekproefgegevens gaat niet altijd goed. Het gaat daarbij niet zozeer om de berekening zelf, maar om de keuze van de berekening. Men wil bijvoorbeeld op grond van een handvol waarnemingen uitspraken doen over de hele branche.
- **Actualiteit:** Het gebruik van (iets) verouderde gegevens is alleen niet problematisch indien voldoende aannemelijk is gemaakt dat de aantallen werkgevers en werknemers in de tussenliggende periode niet noemenswaardig zijn gewijzigd. Het niet onderbouwen van deze impliciete aanname heeft eenmaal geleid tot een onvoldoende beoordeling.

De gemene deler in al deze lacunes is dat impliciete aannames vaak niet (goed) zijn onderbouwd. Indieners van AVV-verzoeken volstaan met een omschrijving van de werkwijze, het bijvoegen van de bronnen en de constatering dat de bronnen een goede weergave vormen van de werkelijke situatie. Waarom dat zo is, blijft vaak onvermeld. Veel aanvullende vragen hebben betrekking op het expliciet maken van die redeneringen: Waarom zegt de bron iets over de werkingssfeer? Waarom zijn de verschillende bronnen vergelijkbaar? Waarom is het redelijk te veronderstellen dat de ontbrekende werkgevers weinig personeel in dienst hebben?

Reproduceerbaarheid van redeneringen en berekeningen lijkt steeds minder vaak een probleem te zijn. Een goede representativiteitsopgave bevat niet alleen een beschrijving van de methode zelf, maar ook een toelichting op de toepasselijkheid van die methode. In het onderstrepen van het belang van onderbouwing van redeneringen, met name aannames daarin, ligt nog een mogelijkheid tot verbetering. In de communicatie naar indieners van AVV-verzoeken kan dit niet genoeg worden benadrukt.

Research voor Beleid
Bredewater 26
Postbus 602
2700 MG Zoetermeer
tel: 079 322 22 22
fax: 079 322 22 12
e-mail: info@research.nl
www.research.nl